

Sociaal en Veerkrachtig Limburg

Inhoud

Partners	4
In één oogopslag	6
Inleiding	9
1. Waarom deze propositie?	13
2. De gebiedsgerichte aanpak: 8 wijken en dorpen als motor van verandering	19
3. Welke rol vervult Provincie Limburg?	25
4. Samenhang met nationale programma's en beleid	29
5. De instrumenten van Limburg	35
6. Wat vragen we van het Rijk?	41
7. Wat levert het op?	43
Colofon	46

Samen maken wij Limburg sociaal en veerkrachtig

Ontdek hier alle partners van het programma.
Elke partner vertegenwoordigt tevens zijn sector.

Namens alliantie partners Offenbeek/Reuver

Nationaal
Programma
**Heerlen
Noord**

Namens alliantie partners Kerkrade Oost

Namens alliantie partners Nazareth/Pottenberg

Namens alliantie partner Donderberg

Namens alliantie partner Geleen Zuid

Namens alliantie partner Valisveld

Namens alliantie partner Vastenavondkamp

provincie
Limburg

In één oogopslag

Samen maken wij Limburg sociaal en veerkrachtig

In acht wijken en dorpen maken wij het verschil. Met onze gebiedsgerichte aanpak bouwen wij daar aan een sociaal en veerkrachtig Limburg. In die wijken en dorpen geven wij samen met partners extra aandacht aan gezondheid, onderwijs, veiligheid, woonomgeving en ontmoeting. We maken gebruik van al het goede wat in Limburg al is ontwikkeld. Zo bouwen wij daar samen met inwoners aan een betere woon- en leefomgeving met gelijke kansen voor iedereen.

Dit zijn onze 8 ambities!

Gezondere start en langer leven

Gezond leven en opgroeien staan voorop. Met meer aandacht voor preventie, gezonde scholen en inspirerende initiatieven geven we iedereen een stevige basis voor een vitaal leven.

Veilige wijken en dorpen

Politie, wijkteams, scholen en buurtwerkers werken nauw samen om criminaliteit, overlast en jeugdproblematiek aan te pakken en ervoor te zorgen dat jij je weer veilig(er) voelt in je wijk of dorp.

Samen leren en verbeteren

Wat goed werkt, delen we met andere wijken en dorpen. Door kennis, ervaringen en inzichten uit te wisselen, blijven we vernieuwen. Zo versterken we niet alleen acht wijken en dorpen, maar uiteindelijk de hele provincie – en ver daarbuiten!

Toegankelijke zorg en begeleiding

Professionals zijn zichtbaar in de buurt en eenvoudig bereikbaar. Je kunt bij hen terecht voor passende hulp en begeleiding op het gebied van bijvoorbeeld gezondheid of hulp met school.

Sterke sociale netwerken en betrokkenheid in de buurt

Verenigingen, vrijwilligers en buurt-initiatieven krijgen volop ondersteuning. Het wordt makkelijker om elkaar te ontmoeten, samen activiteiten te organiseren in de buurt en daar samen van te genieten. Netwerken in je buurt worden zo sterker en de verbondenheid neemt toe.

Meer bestaanszekerheid

Bewoners krijgen steun voor een stabiele basis: of het nu gaat om werk, opleiding of geldzaken. Zo kan iedereen zich ontwikkelen, meedoen en met vertrouwen naar de toekomst kijken.

Gelijke kansen voor iedereen

Door toegang tot goed onderwijs, hulp bij taalachterstand en begeleiding voor gezinnen en jongeren kan iedereen zich optimaal ontwikkelen en verkleinen we kansenongelijkheid.

Betere woon- en leefomgeving

Woningcorporaties werken samen met andere organisaties om jouw woonwijk stap voor stap te verbeteren, waardoor wonen comfortabeler en stabiel wordt.

Dit vragen wij van het Rijk!

Om te kunnen slagen heeft deze aanpak commitment en geduld nodig. Niet alleen van lokale en provinciale overheden en organisaties, maar ook van het Rijk. In Limburg is een alliantie opgericht, waarin tal van partners de belofte doen zich voor lange tijd in te zetten voor deze aanpak. Dat vragen wij ook van het Rijk:

1

LANGJARIGE ZEKERHEID

Verandering gaat niet van vandaag op morgen. Dat vraagt een belofte voor de lange termijn. Alleen zo kunnen partners bouwen aan vaste teams in een aanpak op maat. Laat inwoners zien dat investeringen niet tijdelijk zijn. Steun en doe mee voor 15 jaar!

2

EÉN RIJKSKANAAL

Eén vast aanspreekpunt binnen het Rijk dat verschillende ministeries verbindt en zorgt voor samenhang tussen beleidsterreinen in de samenwerking met Limburg.

3

MEER BELEIDS- EN INSTRUMENTRUIJME

Geef Limburg de vrijheid om bestaande regelingen en instrumenten uit domeinen als zorg, onderwijs, veiligheid en bestaanszekerheid in samenhang toe te passen.

Inleiding

Limburg is een provincie met een sterk sociaal hart, waar mensen naar elkaar omkijken. Dat komt bijvoorbeeld tot uiting in een omvangrijk en actief verenigingsleven dat alle rangen en standen verbindt. Dit krachtige weefsel van verbondenheid is ook bepalend voor de manier waarop we onze gemeenschappen versterken en onze samenleving vernieuwen. Het staat aan de basis van de wijze waarop partners in het sociale domein met elkaar samenwerken om mensen die kwetsbaar zijn, een stevige hand in de rug te bieden. Of het nu gaat om gezondheid, onderwijs, wonen, werken of veiligheid: hier maken we werk van leefbaarheid en welzijn. Samen. Dat doen we uit overtuiging, maar ook uit noodzaak. Want Limburg heeft meerdere gebieden die kampen met hardnekkige achterstanden in gezondheid en leefbaarheid, vaak al generaties lang. Als betrokken professionals en instanties vinden we dat onverteerbaar. Daarom bundelen we vanuit deze propositie Sociaal en Veerkrachtig Limburg nog nadrukkelijker onze krachten. En stappen we samen naar voren, om met de Rijksoverheid te komen tot een strategische agenda voor het oplossen van deze grote opgave, voor eens en voor altijd.

Blijvende impact

Regionale partners en de Rijksoverheid weten elkaar op tal van deelgebieden in het sociale, fysieke en veiligheidsdomein goed te vinden, maar zijn samen nog onvoldoende in staat om blijvende impact te maken voor mensen, groepen en gebieden die het meest kwetsbaar zijn. Een echte integrale en langjarige aanpak ontbreekt. Reden voor Limburg om onlangs een bestuurlijke alliantie te starten waarin niet alleen alle regionale instanties maar ook diverse ministeries een plek hebben. Opgeteld vertegenwoordigen ze alle domeinen die relevant zijn, van zorg tot wonen, van preventie tot vitaliteit en van veiligheid tot onderwijs. Voor een deel kunnen ze bogen op jarenlange samenwerking en een veelheid aan instrumenten, beleid en programma's, maar tegelijkertijd overheerst het besef dat de samenhang daartussen onvoldoende is. En dat versnippering ertoe leidt dat de juiste aanpak op maat niet lang genoeg kan worden volgehouden om écht impact te maken.

Dat is geen uniek Limburgs probleem, maar Limburg is wel bij uitstek de plek om er iets aan te doen. Om twee redenen: enerzijds omdat cijfers aantonen dat Limburg op vrijwel alle parameters voor leefbaarheid en gezondheid achterblijft bij het landelijke gemiddelde. In sommige Limburgse wijken en dorpen zelfs schrikbarend veel. Dat is onacceptabel en maakt de opgave eens te meer urgent. Anderzijds hebben Limburg en Limburgers bij uitstek de veerkracht en bereidheid om zelf onderdeel te zijn van de oplossing. In een (grens)regio met een unieke mix van stedelijke en niet-stedelijke gebieden, met overlappende problematieken op

‘Echte, blijvende verandering, vraagt om een generatielange inzet en betrokkenheid, óók van het Rijk’

steeds wisselende schaalniveaus. Gecombineerd met een hoog kennisniveau vanuit Universiteit Maastricht, het Universitair Medisch Centrum Maastricht UMC+ (Hierna: MUMC+), Hogeschool Zuyd en andere kennisinstellingen, die met name op onderwerpen als gezondheidsbevordering en preventie koplopers zijn. Dit maakt Limburg opgeteld de perfecte voedingsbodem om de juiste aanpak op maat te ontwikkelen en op te schalen, van elkaar te leren en verkregen inzichten breder te delen. Sociaal en veerkrachtig. Zodat de kwaliteit van leven voor Limburgers in kwetsbare gebieden aantoonbaar verbetert en Nederland nieuwe, bewezen methoden krijgt aangereikt die ook elders in het land kunnen worden toegepast.

De gebiedsgerichte aanpak

Provincie Limburg heeft, aansluitend op de reeds aanwezige sterke lokale en regionale basis, ter uitvoering van het kader ‘Samen Leven en Bestaanszekerheid’ een gebiedsgerichte aanpak ontwikkeld. Deze beoogt bestaande initiatieven en betrokken partners nog nadrukkelijker met elkaar te verbinden en gezamenlijk extra stappen te zetten. Vanuit die ambitie is toegewerkt naar een Bestuurlijke Alliantie, waarin alle betrokken regionale en lokale partners vertegenwoordigd zijn en met elkaar willen samenwerken: gemeenten, onderwijs- en onderzoekspartijen, zorg- en welzijnsinstellingen, politie, woningcorporaties, zorgverzekeraars, kinderopvang en Provincie. In het kader van deze aanpak zijn, voortbouwend op en in aansluiting met wijkgerichte initiatieven die eerder al verspreid over de provincie zijn gestart, en op basis van beschikbare kwantitatieve data en kwalitatieve analyses, acht kwetsbare wijken en dorpen geselecteerd. In deze gebieden worden bestaande en nieuw te ontwikkelen instrumenten integraal ingezet. Op maat naar de behoeften van de mensen die er leven en de gemeenschap die ze vormen. Met de ambitie om deze gecoördineerde inzet tenminste een generatie lang vol te houden. Want alleen zo’n lange adem leidt tot blijvende verandering. De betrokken organisaties vormen daarbij samen een lerend netwerk, dat de lessen uit de ene wijk toepast in de andere, daarmee de impact van maatregelen vergroot en waardevolle inzichten voor Nederland beschikbaar maakt.

Deze benadering sluit nauw aan bij wat ook betrokken ministeries erkennen als noodzakelijk: sterkere uitvoeringskracht, één overheid richting kwetsbare gebieden, ontschotting van beleid, langdurige aanwezigheid van professionals en een structurele financiële basis. Provincie Limburg neemt daarbij de rol op zich om over grenzen van domeinen en niveaus heen verbindingen te leggen en continuïteit en integraliteit te organiseren. Zodat de nieuwe aanpak uiteindelijk voor heel Limburg van waarde wordt. We houden daarbij oog voor samenwerkingsverbanden en structuren die al bestaan en de lessen en bouwstenen die hierbinnen al ontwikkeld zijn. Gemeenten blijven eigenaar van de lokale opgave, maar worden ondersteund door een provinciale aanpak, die waar mogelijk belemmeringen in regelgeving helpt weg te nemen, verbindingen legt naar andere bestuurslagen en partijen en geldstromen optimaliseert.

Eén samenwerkende overheid

In de propositie Sociaal en Veerkrachtig Limburg zetten we uiteen wat er in onze regio binnen het sociale, fysieke en veiligheidsdomein al gebeurt en hoe de gebiedsgerichte aanpak in 8 wijken en dorpen daar een katalysator voor kan zijn, hoe deze aanpak werkt, welke Limburgse instrumenten we erbij inzetten en hoe het Rijk kan bijdragen aan de successen die we samen boeken. Want zonder één samenwerkende overheid als actieve partner kan de Limburgse gebiedsgerichte aanpak niet de impact maken die in de geselecteerde wijken en dorpen zo hard nodig is. En mist het Rijk bovendien de kans om ervaringen op te doen en inzichten te vangen die ook in de rest van Nederland van grote waarde kunnen zijn.

Wat vragen wij aan het Rijk?

De vraag aan het Rijk is drieledig:

- **Langjarige zekerheid**

Een partnerschap en financieel commitment voor vijftien jaar (een generatie lang), waarmee partners vaste teams kunnen opbouwen, de juiste aanpak op maat kunnen volhouden en bewoners ervaren dat investeringen niet tijdelijk zijn. In lijn met het voornemen van het nieuwe kabinet om grote opgaven in een gebied vanuit strategische agenda's integraal en gezamenlijk te realiseren. Daar hoort ook de bundeling van generieke rijksmiddelen bij op het gebied van huisvesting, onderwijs, veiligheid, werk en gezondheid. Voortbouwend op 'Elke Regio Telt' en met de kennis en kunde van de mensen in de regio centraal.

- **Eén Rijkskanaal voor Limburg (interdepartementaal georganiseerd)**

Een vaste Rijksvertegenwoordiging die ministeries verbindt, domein-overstijgende inzet mogelijk maakt en integraliteit ondersteunt. Door goede samenwerking tussen de drie Rijksvertegenwoordigers die vanuit het Nationaal Programma Vitale Regio's nu in Limburg actief zijn. Dit voorkomt versnippering en maakt samenhangende gebiedsontwikkeling mogelijk. Het versterkt de lokale, regionale en landelijke uitvoeringskracht.

- **Beleids- en instrumentruimte voor één-overheid-aanpak**

Flexibiliteit om bestaande regelingen te verbinden en te gebruiken waar ze het meest effect hebben: onderwijs, zorg, veiligheid en bestaanszekerheid in één samenhangend systeem in plaats van gescheiden werelden.

1. Waarom deze propositie?

Limburg is een provincie met een bijzondere (veer)kracht: sterke gemeenschappen, een rijke historie en een grote betrokkenheid van bewoners. Maar Limburg draagt ook een langdurige erfenis met zich mee van economische transities en maatschappelijke veranderingen, die in sommige gebieden nog nadrukkelijk impact hebben. Het sluiten van industrieën (denk aan de mijnsluitingen in de jaren 1970) en de afname en het verplaatsen van bijvoorbeeld agrarische werkgelegenheid, hebben een diepe impact gehad in Limburg. In wijken waar het sociale en economische fundament wegviel, ontstond een werkelijkheid waarin generaties moeite hebben om vooruit te komen en kwam de opgebouwde sociale cohesie onder stuk te staan. Ook de grensligging van Limburg met de daaraan gerelateerde verschillen in zorg, veiligheid en de aanpak van criminaliteit, onderwijs en regelgeving, voegt extra uitdagingen toe.

In bepaalde wijken en dorpen zien we wat experts “geconcentreerde kwetsbaarheid” noemen: plekken waar armoede, gezondheid, veiligheidsproblemen en kansenongelijkheid niet naast elkaar bestaan, maar met elkaar verweven zijn. Het zijn gebieden waar kinderen opgroeien met minder startkansen, waar gezinnen leven met voortdurende stress, o.a. door geldzorgen, en waar gezondheidsproblemen zich opstapelen. Het onderzoek ‘Op zoek naar de Limburg Factor’ (Provincie Limburg & GGD Zuid Limburg, 2015) toonde in 2015 al aan dat Limburg structureel en al generaties lang, te maken heeft met achterstanden in gezondheid en leefbaarheid die groter zijn dan in vergelijkbare gebieden elders in Nederland. Die achterstanden zijn op allerlei manieren in cijfers zichtbaar. Zo lag de ervaren gezondheid in Limburg in 2014 gemiddeld op 63 procent tegen 68 tot 70 procent landelijk. Zo’n 17 procent van de Limburgse jongeren kampt met overgewicht, terwijl dat landelijk ‘slechts’ 13 procent is. Limburgers bewegen minder, roken vaker en hebben een levensverwachting die met name in Zuid-Limburg jaren lager ligt dan landelijk gemiddeld.

In Limburg groeit 1 op de 8 kinderen op in armoede, waarmee onze provincie helaas koploper is van Nederland. Wie vanuit deze cijfers inzoomt op specifieke kwetsbare Limburgse wijken en dorpen, ziet percentages die nog verder negatief afwijken. Niet alleen in fysieke gezondheid, maar ook in mentale gezondheid, bestaanszekerheid en generieke leefbaarheid.

Voedselbank
Midden-Limburg.
Foto: Provincie
Limburg.

Veel gemeenten en kernen in Limburg ervaren een hogere criminaliteitsdruk dan het landelijk gemiddelde, met name op het gebied van woning-inbraken, straatroven, overlast door jeugd(groepen) en drugsgerelateerde criminaliteit. De grensligging in combinatie met de logistieke stromen die via Limburg naar het Europese achterland gaan, maken het aanpakken en voorkomen van criminaliteit extra complex.

De veiligheidsbeleving in Limburg ligt onder het landelijke gemiddelde, vooral in de grotere steden.

Bronnen:

- Veiligheidsmonitor (Centraal Bureau voor de Statistiek en Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2019): stelt expliciet dat Limburg onveiliger wordt beleefd dan gemiddeld.
- Veiligheidsmonitor (Centraal Bureau voor de Statistiek en Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2023 en 2025): laat zien dat grote Limburgse steden bovengemiddeld hoge onveiligheidsgevoelens hebben.
- Regionale data (o.a. wijkbeelden (niet openbaar) Politie Limburg) bevestigen dat dit vooral geldt voor stedelijke gebieden.

Langdurige aanwezigheid verandert de dynamiek in de wijk

Limburg heeft als grensregio een unieke internationale ligging, letterlijk ingeklemd tussen twee buurlanden. Dat heeft naast vele voordelen, ook een nadeel: criminelen gebruiken de regio om hun activiteiten over landsgrenzen heen te ontwikkelen. Ze nestelen zich daarbij juist in wijken en dorpen die al een zekere kwetsbaarheid kennen. De Politie in Limburg benadrukt daarbij dat veiligheid in kwetsbare gebieden niet ontstaat door handhaving alleen. Langdurige aanwezigheid van dezelfde wijkagenten blijkt een doorslaggevende factor: bewoners gaan eerder melden, jongeren zoeken sneller contact en spanningen komen sneller in beeld. De politie beschrijft hoe een vast team dat maandenlang in dezelfde straten aanwezig bleef een volledig andere sfeer creëerde. Bewoners sloten zich minder af, jongeren spraken agenten aan en incidenten konden worden voorkomen. Continuïteit werd zo het werkelijke veiligheidsinstrument.

Heerlen-Noord.

Foto: ANP.

‘Limburg heeft structureel en al generaties lang, te maken met achterstanden in gezondheid en leefbaarheid die groter zijn dan in vergelijkbare gebieden elders in Nederland.’

Zowel huur- als koopwoningen zijn in delen van de provincie daarnaast significant goedkoper dan in de rest van Nederland. Dat trekt van buiten de provincie huishoudens aan in kwetsbare posities, waardoor de complexiteit in specifieke buurten in Limburg verder toeneemt. Sommige wijken en dorpen hebben een hoge cumulatie van sociale huur, met woningen die verouderd zijn en geamoveerd of gerenoveerd moeten worden.

Het zijn cijfers en gegevens die de urgentie aantonen voor een nog sterkere en beter gecoördineerde aanpak dan in de voorbije decennia. In de regio wordt door veel partijen, zowel los van elkaar als in wisselende samenstellingen, keihard gewerkt aan aspecten als preventieve gezondheid, leefbaarheid en veiligheid. Dat heeft geresulteerd in samenwerkingsverbanden zoals de bestuurlijke regiegroep Zuid-Limburg en de Alliantie Gezondste Regio Noord-Limburg, en ook in praktische innovatieve initiatieven zoals de Gezonde Basisschool van de Toekomst, het project Nu Niet Zwanger, Beweeghuis Maastricht en @EASE. Een sterke voedingsbodem om op verder te bouwen, maar dan wel met meer afstemming en coördinatie, meer reikwijdte in tijd en geografie en dus meer impact. Limburg heeft, op basis van de opgedane ervaringen en beschikbare cijfers, de stellige overtuiging dat structurele oplossingen alleen mogelijk zijn als we weten te komen tot een gemeenschappelijk en gebiedsgericht offensief, dat we tenminste een generatielang volhouden.

Daar willen alle betrokken regionale organisaties en instanties dan ook samen de schouders onder zetten. In één krachtige alliantie. Van gemeenten tot politie, van GGD tot Provincie, en van ziekenhuizen tot zorgverzekeraars, woningcorporaties en onderwijsorganisaties: iedereen committeert zich aan een gezamenlijke vernieuwende aanpak, waarin we verbinden, kennisdelen, leren en experimenteren. En de opbrengst daarvan in de 8 Limburgse wijken en dorpen en in het bredere bestaande netwerk van integrale wijkaanpakken in Limburg van waarde maken. Daarin willen we alle beschikbare, en waar nodig ook nog nieuwe, maatregelen, de juiste aanpak op maat en middelen samenbrengen die voor dat specifieke leefgebied en voor die specifieke inwoners nuttig en nodig zijn. Met aansluiting op lokale kracht en behoeften, geen generieke blauwdruk maar maatwerk. Op een gecoördineerde samenhangende manier, die we langjarig (tenminste een generatie lang) volhouden.

Een aanpak die past bij Limburg. Want dit is niet alleen een verhaal van achterstand, maar juist ook van veerkracht. Van een regio die zichzelf al meerdere keren opnieuw heeft uitgevonden, met niet alleen een sterke verbindende eigen cultuur, maar ook een goed onderliggend kennisnetwerk en een provinciale overheid die bereid is een coördinerende rol te vervullen en het vliegwiel voor heel Limburg op gang te brengen en te houden. Veerkracht als brandstof die ons de energie levert om achterstanden weg te werken en de kanteling te realiseren die nodig is.

De Limburgse aanpak vraagt ook om structurele betrokkenheid van de Rijksoverheid en de wil om in dit kader samen met Provincie en gemeenten als één overheid op te treden. Om te beginnen via vertaling van bestaande landelijke programma's en beleidsinstrumenten naar de juiste aanpak op maat passend bij de realiteit in de geselecteerde wijken en dorpen. Het is zaak om te komen tot de juiste koppelingen en voldoende beleids- en experimenteertruimte om deze in samenhang met elkaar, en met de inbreng van de regionale partners optimaal te laten werken. Dat vraagt om Haagse afstemming: één Rijkskanaal dat interdepartementaal en domeinoverstijgend zorgt voor samenhang in de samenwerking met Limburg. En om bundeling van beschikbare (en eventuele aanvullende) financiële middelen vanuit de Rijksoverheid en deze gericht in te zetten in de acht geselecteerde Limburgse gebieden. Naar voorbeeld van het wijkbudget voor Heerlen-Noord, waaraan meerdere ministeries in het kader van het Nationaal Programma bijdragen. Maar dan wel minstens een generatie lang. Daarmee kunnen we samen bouwen aan gemeenschappen die blijvend sociaal veerkrachtig zijn.

Werkwijze in PlusWijken structureel verankeren

De PlusWijken-aanpak is een integrale, wijkgerichte strategie in Zuid-Limburg, waarbij inwoners, zorgverleners, zorgverzekeraars, gemeenten en welzijnsorganisaties samenwerken aan betere gezondheid, welzijn en samenredzaamheid, met als doel de zorgtransformatie te versnellen en ondersteuning beter te laten aansluiten op de wijk. Het verbindt domeinen zoals zorg, wonen en werk, met een focus op eigen regie en preventie, door bewezen methoden zoals Welzijn op Recept, de Doorbraakmethode en PlusPraktijken toe te passen onder begeleiding van wijkgerichte PlusWijkteams. CZ en VGZ zijn bereid hun opgedane expertise te delen en gericht in te brengen. Zo kan worden voortgebouwd op best practices die in de PlusWijken worden gerealiseerd en omgekeerd kunnen de PlusWijken profiteren van de geleerde lessen van de 8 door de Provincie geselecteerde wijken en dorpen.

2. De gebiedsgerichte aanpak: 8 wijken en dorpen als motor van verandering

Uitgangspunt van de Limburgse aanpak is dat echte verandering alleen ontstaat wanneer je werkt in de leefwereld van mensen zelf. Niet vanuit beleids-terreinen of programma's, maar vanuit wijken en dorpen waar bepaalde patronen gevormd zijn en waar ook daadwerkelijk doorbraken kunnen ontstaan. Vanuit en in aansluiting op bestaande wijkinitiatieven heeft de Provincie gekeken naar gebieden waar aantoonbaar op basis van kwantitatieve data en kwalitatieve analyses de nood het hoogst is, maar die ook de benodigde veerkracht hebben of kunnen opbouwen om een sprong voorwaarts te maken. En waar lokale en regionale instanties en organisaties al het commitment hebben om langjarig aan de slag te gaan. Soms moet je ongelijk durven investeren om gelijke kansen te creëren. Met een aanpak op maat, aansluitend op lokale behoeften, DNA en veerkracht.

Op basis van een data-analyse (SES-WOA systematiek) en een gespreksronde waarin is gekeken naar keuzes en prioriteiten van gemeenten evenals de dynamiek en allianties die er in de wijken zijn, is gekozen om nu in te zetten op de volgende acht wijken en dorpen:

- Maastricht: Nazareth & Pottenberg
- Heerlen: Heerlen-Noord
- Sittard-Geleen: Geleen-Zuid
- Kerkrade: Kerkrade-Oost
- Roermond: Donderberg
- Venlo: Vastenavondkamp
- Vaals: Vallisveld
- Beesel: Reuver / Offenbeek

Deze gebiedsgerichte aanpak is geen verzameling van acht losse projecten. Het is een beweging die zich afspeelt op plekken waar verschillende vormen van kwetsbaarheid samenkomen: gezondheid, inkomen, veiligheid, opvoedondersteuning, schulden, beperkte taalvaardigheid en de kwaliteit van de leefomgeving. In deze gebieden lopen de dossiers door elkaar heen. Professionals in zorg, onderwijs en veiligheid zien vaak dezelfde gezinnen, maar vanuit verschillende dossiers, met verschillende regels en zonder gedeelde tijdslijnen. Het gevolg is dat problemen zich opstapelen terwijl niemand de ruimte heeft om ze in samenhang beet te pakken. Een deel van de professionals woont bovendien zelf ook in de betrokken wijken en buurten en ervaart daardoor een dubbele last, in werk en privé.

Door te kiezen voor acht afgebakende gebieden ontstaat onmiddellijk focus: partners kennen elkaar, weten wie welke rol heeft, bouwen aan vaste structuren en kunnen gezamenlijk optreden zodra dat nodig is. Intensieve en gecoördineerde samenwerking en afstemming helpt om versnippering en

ad-hoc aanpakken tegen te gaan. We willen samen komen tot één werkelijkheid waarin bewoners, leraren, wijkagenten, jongerenwerkers, huisartsen en corporaties elkaars taal spreken en elkaars signalen herkennen. Per wijk en dorp op maat. Een gedeelde werkelijkheid die de basis legt voor jarenlange gezamenlijke inzet. Want deze aanpak werkt alleen wanneer zij wordt volgehouden, **tenminste een generatielang**. Achterstanden die in veertig jaar zijn ontstaan, verdwijnen niet met driejarige projecten en bijbehorende gelden. Partners in alle acht gebieden benadrukken dat kinderen, jongeren en gezinnen pas duurzaam veranderen wanneer dezelfde professionals jarenlang zichtbaar blijven, wanneer netwerken stabiel zijn en wanneer bewoners ervaren dat de beweging niet tijdelijk is. Overigens betekent focus op de acht geselecteerde wijken en dorpen niet dat betrokken instanties met oogkleppen op naar de betreffende gebieden kijken. In tegendeel: waar mogelijk worden verbindingen gelegd, tussen de gebieden en overstijgend, omdat sommige lokale uitdagingen om een regionale oplossing vragen.

De geselecteerde gebieden zijn dan ook **leer-omgevingen**. Wat in Heerlen-Noord wordt geleerd over het verminderen van stress in gezinnen, kan toegepast worden in Donderberg. Wat in Beesel werkt om een kleine kern sociaal te versterken, is relevant voor grensdorpen als Vaals. Wat scholen in Nazareth en Pottenberg ontdekken over het verbinden van onderwijs en jeugdhulp, biedt kansen voor Vastenavondkamp. Geleerde lessen worden in deze aanpak niet alleen actief tussen de gebieden gedeeld, maar nadrukkelijk ook daarbuiten, vanuit het bredere netwerk van alle betrokken partners. Samen vormen alle betrokkenen een lerend netwerk met de ambitie om niet alleen voor Limburg maar voor heel Nederland, inzichten te bundelen, nieuwe oplossingen te ontwikkelen en de impact van de geleverde inspanningen te vergroten.

‘Soms moet je ongelijk durven investeren om gelijke kansen te creëren.’

Een veilige plek voor kinderen verandert gezinnen

Volgens MIK & het Pedagogisch Expertise Centrum PIW (MIK/PIW) is een voorspelbare en veilige plek voor kinderen cruciaal in kwetsbare gemeenschappen. Kinderen die thuis worden geconfronteerd met stress, onveiligheid of overbelasting, herstellen pas wanneer zij buiten huis een plek hebben die elke dag hetzelfde is – dezelfde gezichten, dezelfde structuur. MIK/PIW vertelt over een meisje dat dreigde uit te vallen op school. Door dagelijkse begeleiding op de buitenschoolse opvang, gecombineerd met gesprekken met de leerkracht en ouders, bloeide zij binnen enkele weken weer op. Het laat zien dat preventie begint met nabijheid en continuïteit in relaties.

Overzicht van de acht wijken

Venlo

Vastenavondkamp

Aantal inwoners ca. 1.800

Grootte wijk ca. 1,5 km²

Kernkwaliteiten

- Veel jonge gezinnen
- Sterke culturele diversiteit

Aandachtspunten

- Bestaanszekerheid
- Leefbaarheid en veiligheid
- Opleiding/werk
- Mentale en sociale gezondheid

Sittard-Geleen

Geleen-Zuid

Aantal inwoners ca. 7.800

Grootte wijk ca. 4 km²

Kernkwaliteiten

- Veel voorzieningen
- Onbenut/onbekend groen

Aandachtspunten

- Cumulatie sociale huur
- Hoog gevoel van onveiligheid
- Weinig zelfredzaamheid en veerkracht

Maastricht

Nazareth/Pottenberg

Aantal inwoners ca. 5.425

Grootte wijk ca. 2,2 km²

Kernkwaliteiten

- Gezinsvriendelijkheid
- Hoge sociale cohesie

Aandachtspunten

- Hoge werkloosheid
- Armoede
- Woningleegstand
- Criminaliteit

Venlo

Beesel

Roermond

Sittard-Geleen

Heerlen

Maastricht

Kerkrade

Vaals

Beesel

Reuver/Offenbeek

Aantal inwoners ca. 10.890

Grootte wijk ca. 6,99 km²

Kernkwaliteiten

- Sociale cohesie en levendig verenigingsleven
- Kleinschalig

Aandachtspunten

- Relatief veel praktisch opgeleiden en sociale huurwoningen
- Groot aandeel huishoudens met laag inkomen
- Hoge instroom van jongeren in de jeugdzorg
- Sterke (dubbele) vergrijzing

Heerlen

Heerlen-Noord

Aantal inwoners ca. 55.000

Grootte wijk ca. 24 km²

Kernkwaliteiten

- Hoog aantal jongeren
- Sterke culturele diversiteit

Aandachtspunten

- Hoge werkloosheid
- Lage inkomens
- Lager opleidingsniveau
- Criminaliteit

Roermond

Donderberg

Aantal inwoners ca. 7.100

Grootte wijk ca. 3,5 km²

Kernkwaliteiten

- Veel jonge gezinnen
- Beweegvriendelijke omgeving

Aandachtspunten

- Meedoen en diversiteit
- Laag inkomen en armoede
- Kansengelijkheid
- Criminaliteit

Vaals

Vallisveld

Aantal inwoners ca. 1.000

Grootte wijk ca. 0,11 km²

Kernkwaliteiten

- Inwoners willen de schouders eronder zetten
- Compact
- Groene inbedding

Aandachtspunten

- Weinig divers woningaanbod
- Lage arbeidsparticipatie
- Taalachterstanden
- Vergrijzing/druk op zorg

Kerkrade

Kerkrade-Oost

Aantal inwoners ca. 18.000

Grootte wijk ca. 5 km²

Kernkwaliteiten

- Rijke geschiedenis en groene omgeving
- Actief verenigingsleven en hoge mate buurtbetrokkenheid

Aandachtspunten

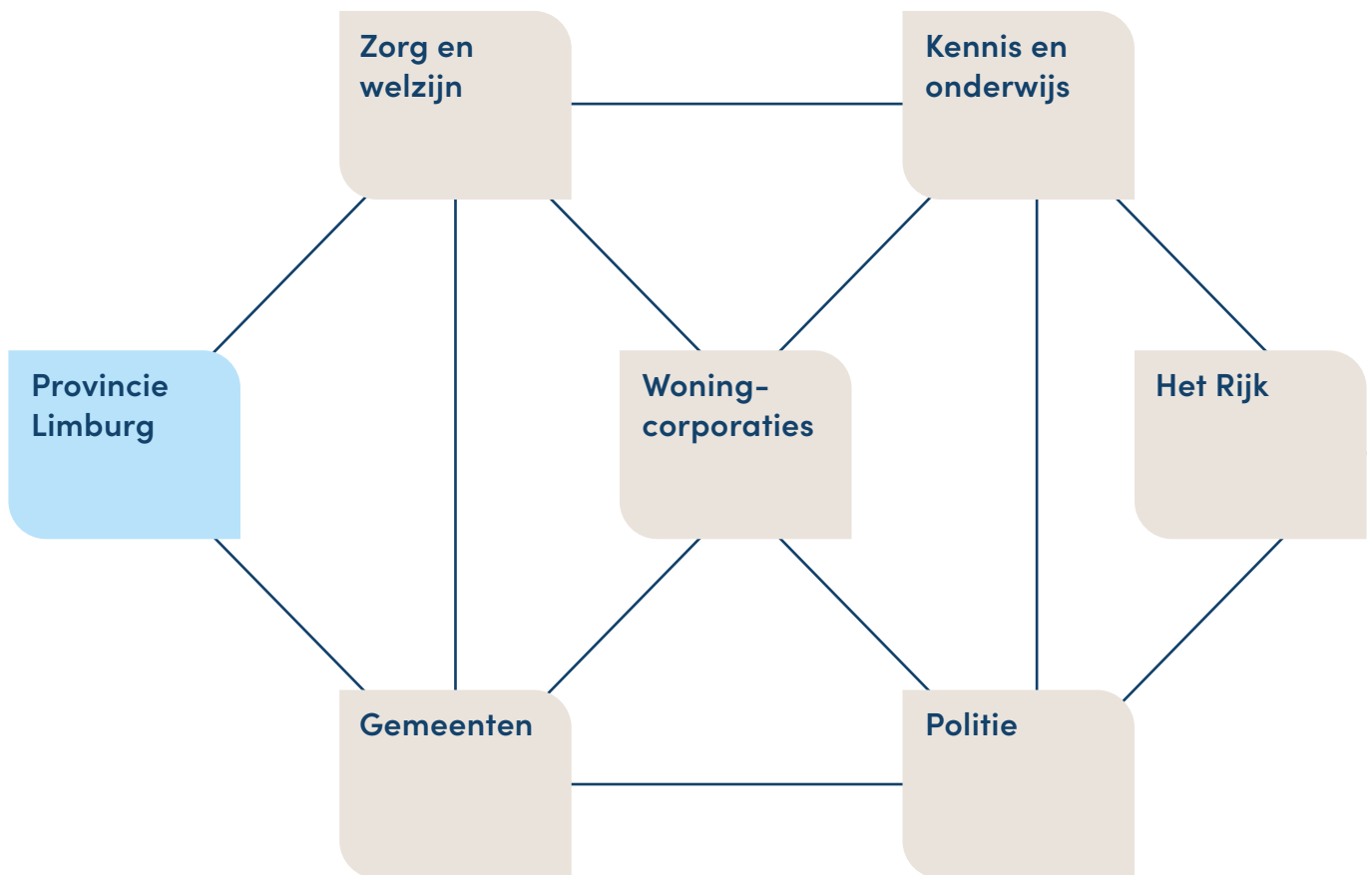
- Laag welvaartsniveau
- Hoge werkloosheid
- Lage gezondheidsscores (feitelijk en ervaren) en sociale cohesie

3. Welke rol vervult Provincie Limburg?

Provincie Limburg ziet de sociaal-maatschappelijke opgave als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle overheden, maar neemt daarin bewust een aanvullende rol. Niet omdat gemeenten tekortschieten, maar omdat de schaal van sommige opgaven simpelweg groter is dan de gemeentelijke kaders. De Provincie treedt nadrukkelijk niet in de rol van gemeenten, maar ondersteunt en versterkt deze, juist door binnen de aanpak ruimte te maken voor maatwerk per wijk of dorp. Door het bundelen van data, het faciliteren van expertise, het waarborgen van continuïteit en het versterken van uitvoeringskracht.

Gecombineerd met een actieve rol in het leggen van verbindingen naar andere bestuurslagen, netwerken en partijen. Hiermee ontstaat een aanpak die verder reikt dan projectperiodes of incidentele subsidies. En die noodzakelijk is voor structurele verandering. Ten behoeve van deze aanpak hebben de Provincie en de betrokken gemeenten, samen met partners als woningcorporaties, onderwijsinstellingen, de GGD en betrokken ministeries, een bestuurlijke alliantie gevormd waarmee de samenwerking een stevige verankering heeft gekregen.

Winkelcentrum
Zuidhof,
Geleen-Zuid.
Foto: Provincie
Limburg.

De beweging die Limburg in gang zet, vraagt veel van gemeenten en maatschappelijke partners op lokaal niveau. Maar ze vraagt ook een stevige inzet van de Provincie zelf. Provincie Limburg brengt een unieke rol mee die andere bestuurslagen niet vanzelfsprekend kunnen vervullen: de rol van verbinder, versneller en bewaker van continuïteit. De Provincie organiseert en faciliteert het regionaal lerend netwerk voor gedeelde leertrajecten, waarin wijkteams en betrokken professionals concrete doorbraken met elkaar delen. Niet voor losse inspiratiebijeenkomsten, maar voor gedeelde leertrajecten waarin wijkteams, schooldirecteuren, wijkagenten en zorgprofessionals concrete doorbraken realiseren. Daarbij wordt aansluiting gezocht bij bestaande netwerken en samenwerkingen, zoals PlusWijken en de Academie voor Sociale Stedelijke Ontwikkeling (NPHLN). Hiermee ontstaat een collectief geheugen van wat werkt, wat niet werkt en waarom. En kan opgedane kennis bovendien breder worden verspreid in Limburg en daarbuiten. De Provincie faciliteert en organiseert dat.

Daarnaast investeert de Provincie, gebruikmakend van de provinciale kennispartners, in datavoorzieningen en kennisontwikkeling, in samenwerking o.a. met MUMC+, de GGD'en en het Ministerie van BZK (in het kader van NPLV). Lokale partijen ervaren dat zij vaak te weinig capaciteit hebben om analyses te maken, effectmetingen te doen of ervaringen te documenteren. De Provincie vult dat gat op: niet als controleur, maar als kennispartner die gemeenten en organisaties ondersteunt om op basis van feiten te handelen in plaats van op basis van aannames. Hierdoor ontstaat overzicht, samenhang en richting.

Bewoners Centraal

Verbeteren van leefbaarheid vraagt actieve inzet van bewoners zelf. Woningcorporatie HeemWonen nodigt hen daartoe uit in het programma Samen Buurtmaken. Professionals en burgers werken daarin nauw en praktisch samen om de sociale en fysieke leefbaarheid te verbeteren, o.a. in Kerkrade-Oost. Daar, en ook elders in de gemeente Kerkrade, wordt daarnaast actief gewerkt aan het verbeteren van levenskwaliteit en het verminderen van de zorgvraag, via de inzet van Buurtschakels. Zij richten zich bijvoorbeeld op het verminderen van eenzaamheid en het ondersteunen van overbelaste mantelzorgers. Samen met betrokkenen zoeken zij naar passende ondersteuning en betere aansluiting op activiteiten en initiatieven in de buurt. Zo versterken ze sociale netwerken en kunnen ze gericht mensen toeleiden naar benodigde zorg en begeleiding.

Ook faciliteert Provincie Limburg domeinoverstijgende samenwerking. Daarin hebben uiteraard alle partners een verantwoordelijkheid, maar de Provincie kijkt actief naar mogelijke belemmeringen en blokkades en probeert die weg te nemen. Met name daar waar deze worden veroorzaakt door landelijke wet- en regelgeving of financieringsstromen die niet optimaal aansluiten op de realiteit in een of meerdere van de geselecteerde wijken en dorpen. De Provincie wil verbinding aanbrengen tussen inspanningen op lokaal, regionaal en landelijk niveau, zodat ze opgeteld meer impact krijgen, juist in de kwetsbare wijken en dorpen waar dat het hardst nodig is.

De Provincie committeert zich langjarig aan de gebieds-gerichte aanpak, volgend op de Sociale Agenda die zij de voorbije tien jaar heeft gevoerd. Daarmee heeft ze aangetoond dat betrokkenheid op onderwerpen als gezondheid en leefbaarheid niet afhankelijk is van politieke windrichtingen, ook al behoren ze niet of slechts gedeeltelijk tot de wettelijke taken van de Provincie. De Provincie baseert haar rolinvulling mede op onderzoek door Van de Bunt Adviseurs. In hun rapport van oktober 2025 adviseren zij de Provincie op de volgende aspecten een rol te vervullen:

- Facilitator van het lerend netwerk & doorbraak-gesprekken.
- Strategische agendering & kennisdeling (regionaal, Rijk, Europa).
- Versteven datanetwerk & datadeling.
- Partnerrol.
- Financier met maatwerk om lokale allianties in wijken en dorpen te ondersteunen, aansluitend bij specifieke behoeften en kansen.

Kennis en wetenschap zorgen voor innovatie

In Limburg is veel ervaring met preventie. Dat heeft rijke praktijkkennis én wetenschappelijke kennis opgeleverd. In Zuid-Limburg wordt deze kennis gebundeld binnen Universiteit Maastricht, het MUMC+, Zuyd Hogeschool en de GGD. In Noord-Limburg wordt deze kennis versterkt door de Academische Werkplaats Gezondheid en Vitaliteit; dit is een samenwerking tussen VieCuri Medisch Centrum, Universiteit Maastricht, GGD Limburg-Noord, Fontys Hogeschool, HAS Green Academy en Gilde Opleidingen. Gezamenlijk vormen deze organisaties een grote kennisbron, die niet alleen kan worden ingezet om keuzes te onderbouwen, maar ook om gericht te innoveren. Van een lectoraat Wijkgerichte Zorg tot Academische Werkplaatsen en het Kennis- en Expertisecentrum Preventie en Vitaliteit. De kennisinstellingen pakken dit actief op en zien voor zichzelf nadrukkelijk ook een rol op het gebied van data-analyse en monitoring.

4. Samenhang met nationale programma's en beleid

De Limburgse aanpak staat niet op zichzelf. Zij sluit direct aan bij twee grote nationale bewegingen die het sociaal domein en de leefomgevingsopgave van Nederland richting geven: het **Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)** en het **Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR)**. Samen vormen deze programma's een kapstok en het beleidsland-schap waarbinnen een gebiedsgerichte Limburgse aanpak logisch, noodzakelijk en versterkend is. Het biedt ruimte om het lokale schaalniveau (in de 8 gekozen gebieden) en het regionale schaalniveau (Noord-, Midden- en Zuid-Limburg) vanuit hun eigen context en benodigde randvoorwaarden met elkaar te verbinden.

Dat sluit perfect aan op de inhoud van het coalitie-akkoord 'Aan de Slag' van het recent aangetreden kabinet. Daarin wordt de waarde van NPLV en NPVR hernieuwd benadrukt en gekoppeld aan het werken met strategische agenda's om grote opgaven in gebieden integraal en gezamenlijk (met de regio) te realiseren. Voortbouwend op 'Elke Regio Telt' en met de kennis en kunde van de mensen in de regio centraal. Daarbij hanteert het kabinet, net als Limburg, bestaanszekerheid als beleidsprioriteit, met extra inzet op armoedebestrijding en de integraliteit van de aanpak rond werk, zorg en onderwijs. In het licht van leefbaarheid wil het nieuwe kabinet sociale infrastructuur en gemeenschappen versterken door te investeren in ontmoetingsplekken en sociale cohesie. De wijk- en dorpsgerichte aanpak van Limburg biedt daar mogelijkheden toe, vanwege de accenten op zorgzame gemeenschappen en sterke lokale netwerken. Maar ook vanwege de inzet op veiligheid en gezondheid, die weer directe verbinding oplevert met programma's als Preventie met Gezag en Kansrijke Start, die beide ook in het coalitieakkoord een plek hebben.

Het NPLV laat zien dat langjarige inzet in kwetsbare gebieden alleen werkt wanneer één overheid optreedt: rijk, regio en lokaal bestuur die gezamenlijk optrekken, met stabiele teams van professionals en een integrale blik op fysieke, sociale en veiligheidsopgaven. Die inzichten zijn precies de basis van de Limburgse beweging. De acht geselecteerde gebieden zijn plekken waar vergelijkbare patronen spelen als in de NPLV-gebieden: complexe leefbaarheidsopgaven, beperkte kansen voor jongeren, druk op veiligheid, gezondheidsachterstanden en een samenloop van problemen die alleen door langdurige inzet kan worden doorbroken. Limburg bouwt voort op de lessen uit het NPLV, maar past deze toe in een context die breder is dan de grote stedelijke gebieden waarop het programma zich nu vooral richt. Zo zien we bijvoorbeeld dat een aantal gemeenten in Parkstad in nauwe samenwerking met elkaar en met steun van de Provincie gebruik maakt van de wet 'Bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek' (WBMGP). Deze wet wordt ingevoerd om selectieve woningtoewijzing mogelijk te maken, met als doel de woningmarkt te reguleren en het woon- en leefklimaat in bepaalde gebieden te verbeteren. Variatie in het woningaanbod is van belang.

Een eenzijdig woningaanbod levert een eenzijdige wijksamenstelling op. Die eenzijdigheid kan worden doorbroken door sociale woningbouw (veel) meer te spreiden over de kern, bestaande woningen te transformeren naar zorgwoningen, nieuwbouw voor hogere woonsegmenten te stimuleren en een relatie te leggen tussen wonen en binding met de gemeente c.q. de regio. Rond leefbaarheid ligt er dus nadrukkelijk ook een grote vastgoedopgave, en het is van belang dat overheden en betrokken lokale partners daar meer op kunnen sturen. Ook dat maakt de Limburgse gebiedsgerichte aanpak waardevol: we kunnen hier nieuwe inzichten opdoen over het blijvend versterken van leefbaarheid en gezondheid in wijken in middelgrote gemeenten, in dorpen en grensgebieden. Inzichten die ook elders in Nederland van waarde zullen zijn.

‘De Limburgse aanpak staat niet op zichzelf, maar sluit perfect aan op het coalitieakkoord ‘Aan de Slag’ van het recent aangetreden kabinet.’

In dit licht is het goed om te zien dat de Limburgse aanpak wordt genoemd in de recent verschenen voortgangsrapportage NPLV 2024 t/m zomer 2025, als voorbeeld van hoe ook andere “niet NPLV gebieden” met een soortgelijke aanpak zijn gestart.

Tegelijkertijd past de Limburgse aanpak naadloos binnen het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR). Waar het NPLV zich richt op specifieke buurten, richt NPVR zich op regionale veerkracht: gezondheid, demografie, bereikbaarheid, wonen, economie en brede welvaart. Limburg brengt deze twee lijnen in één beweging bij elkaar, waarbij gebruik wordt gemaakt van de regionale netwerken die mede als gevolg van Regiodeals zijn ontstaan of versterkt. De acht gebieden zijn de plekken waar regionale vitaliteit het meest onder druk staat, maar ook waar de potentie ligt om een regionale beweging te versnellen. Door sociaal, economisch en ruimtelijk beleid in deze gebieden met elkaar te verbinden, laat Limburg zien hoe NPLV en NPVR elkaar kunnen versterken in plaats van naast elkaar te bestaan. De Provincie neemt daarbij de rol op zich om lokaal en landelijk schaalniveau met elkaar te verbinden en opgedane kennis en expertise breder beschikbaar te maken. Niet omdat dat een wettelijke taak van de Provincie is, wél omdat dit past bij de pionierende, verbindende rol die de Provincie vanuit haar rol als middenbestuur van nature kan nemen.

School als ankerpunt in kwetsbare gemeenschappen

Volgens Limburgs Voortgezet Onderwijs (LVO) zijn scholen steeds vaker het ankerpunt waar maatschappelijke problemen zichtbaar worden én waar jongeren nog wél bereikt worden. Jongeren met complexe thuissituaties haken snel af wanneer ondersteuning buiten school plaatsvindt. Juist daarom is aanwezigheid van ketenpartners op school essentieel. LVO vertelt hoe een team zorgcoördinatoren een langdurig afwezige leerling weer in beeld kreeg door dagelijks contact op school en nauwe samenwerking met jeugdwerk en de mentor. De school werd zo de stabiele factor die doorbrak wat externe hulpverlening niet voor elkaar kreeg.

Naast deze twee hoofdpijlers sluit de Limburgse aanpak aan bij landelijke programma's voor preventie, gezondheid, jeugd, kansengelijkheid en beleid en programma's op het gebied van fysieke en sociale veiligheid vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid. In de acht gebieden worden instrumenten uit **GALA, IZA, AZWA** (bijvoorbeeld het Deltaplan als onderdeel van het regioplan Gezond in Zuid Limburg en het Regionaal anders focussen in Noord en Midden Limburg), **de Gelijke Kansen Alliantie-agenda's en 'Preventie met Gezag'** toegepast, maar altijd in samenhang met elkaar. Die samenhang is essentieel. Preventie-instrumenten krijgen pas betekenis wanneer ze aansluiten op wat scholen dagelijks meemaken. Zorginnovaties worden pas effectief wanneer zij verbonden zijn met bestaanszekerheid en een gezonde en veilige leefomgeving. En fysieke ingrepen hebben pas blijvende impact wanneer ze synchroon lopen met sociale vernieuwing en vertrouwde professionals in de wijk. Deze benadering wordt verder versterkt door succesvolle Limburgse initiatieven uit de regio- en transformatieplannen, zoals de Mantelzorgacademie, het Beweeghuis en burgerinitiatieven zoals Sociale Wifi en 't Laefhoês. Deze best practices helpen niet alleen de opgaven in de acht wijken aan te pakken, maar positioneren Limburg ook als een kansrijke regio en ontwikkelplek voor andere regio's. Limburg als voorbeeld voor landelijke innovaties en samenwerking.

De Limburgse gebiedsgerichte aanpak biedt zo een structuur waarin landelijke middelen niet verzanden in losse projecten, maar worden gebundeld tot één logisch geheel. Tijdelijke SPUK-regelingen worden onderdeel van een generatielange beweging, fysieke investeringen in wijken en dorpen worden gekoppeld aan sociale stabiliteit en kennis uit landelijke programma's wordt vertaald naar concrete toepassing in de leefwereld van inwoners.

Door NPLV en NPVR te verbinden en deze te koppelen aan overige bestaande landelijke programma's ontstaat in Limburg een unieke uitvoeringspraktijk, die laat zien hoe Rijksbeleid daadwerkelijk landt in wijken, dorpen en grensregio's, en hoe die ervaringen de landelijke beleidsontwikkeling weer kunnen verrijken. Limburg biedt daarmee niet alleen uitvoeringskracht, maar een leeromgeving voor de toekomst van nationaal gebiedsgericht werken.

Wonen als sleutel tot stabiliteit en vertrouwen

Wonen heeft een groot aandeel in leefbaarheid. Je ergens thuis voelen is de basis. En dat gevoel wordt niet alleen bepaald door je huis, maar ook door waar het staat, met wie je er samenleeft, wie je burens zijn en welke voorzieningen in de nabijheid beschikbaar zijn. Partijen in het woondomein kunnen heel vroegtijdig vraagstukken signaleren achter de voordeur, in de straat of op de galerij. Woningcorporaties zoeken daarbij nadrukkelijk aansluiting bij partners die leefbaarheid kunnen helpen verbeteren. Een blijvend gezamenlijk commitment, want het vergt een lange adem om verbeteringen echt te laten landen. Corporaties benadrukken dat langdurige aanwezigheid in de wijk, samen met wijkteams en buurtbewoners, leidt tot meer stabiliteit en minder overlast. In elk van de acht wijken en dorpen binnen de Limburgse aanpak hebben de woningcorporaties zich dan ook als partner gecommitteerd aan de langjarige samenwerking die aan de aanpak ten grondslag ligt. Een corporatie beschrijft hoe een vast aanspreekpunt in een kwetsbare straat binnen enkele maanden zorgde voor meer openheid en betere onderlinge relaties. Kleine, consistente aanwezigheid bleek effectiever dan elke fysieke ingreep.

Donderberg,
Roermond.
Foto: Provincie
Limburg.

In kleine kernen kan één professional het verschil maken

Kleine gemeenten zoals Beesel, Vaals en het bredere K80-netwerk laten zien dat sociale kwetsbaarheid in dorpen zich op een ander schaalniveau afspeelt dan in stedelijke gebieden. Vandaar ook de bewuste keuze om in de Limburgse gebiedsgerichte aanpak naast wijken ook dorpen te selecteren. De hele sociale infrastructuur leunt daar vaak op een kleine groep professionals. Dat maakt de lijnen kort en de aanpak persoonlijk, maar ook kwetsbaar. Valt één schakel weg, een huisarts, een jongerenwerker, een brugfunctionaris, dan raakt de hele keten in de knel. Tegelijkertijd maken korte lijnen op operationeel niveau innovatieve oplossingen mogelijk. Gemeenten beschrijven hoe een vaste brugfunctionaris jarenlang een cruciale rol speelde in het bereiken van gezinnen die anders onzichtbaar waren. Ouders durfden hulp te vragen, jongeren kwamen weer naar school en signalen werden sneller opgepakt. Het toont dat dorpen juist méér, niet minder, langdurige ondersteuning nodig hebben.

5. De instrumenten van Limburg

Gemeenten, betrokken instanties en ook de Provincie hebben de afgelopen decennia in Limburg een uitgebreid instrumentarium opgebouwd waarmee leefbaarheid en gezondheid worden versterkt. Die brengen we in onze aanpak allemaal bij elkaar in een samenhangend systeem van methoden, werkwijzen en structuren, die elkaar onderling versterken. En dat is niet vrijblijvend. Op lokaal niveau zijn met alle acht gebieden langjarige samenwerkingen aangegaan en vastgelegd. Terwijl vanuit de overkoepelende bestuurlijke alliantie alle betrokken partijen bereid zijn om hun expertise en instrumentarium blijvend in te zetten en te delen. Er is sprake van een grote mate van wederzijds commitment. Het echte verschil ontstaat immers als alle beschikbare instrumenten langjarig worden verbonden aan waar mensen in hun dagelijkse leven behoefte aan hebben, en waar lokale en regionale partners in de praktijk mee uit de voeten kunnen. Hierbij moeten sociaal maatschappelijke interventies in balans zijn met fysieke interventies.

Tot die instrumenten behoren bijvoorbeeld de **regionale preventieprogramma's** (zoals Kansrijke Start en Trendbreuk) waarin o.a. gemeenten, GGD, kinderopvang, onderwijs en welzijns- en zorginstellingen samenwerken om gezondheidsachterstanden te verminderen. Deze programma's zijn geen interventies die op zichzelf staan, maar sluiten aan bij wat huisartsen signaleren, wat scholen zien in de klas en wat wijkteams ervaren bij gezinnen waar stress en armoede samenkomen. Wanneer deze programma's worden toegepast in de acht gebieden, worden ze niet alleen effectief ingezet, maar deels opnieuw ingericht vanuit de realiteit van bewoners. Daarnaast wordt ook gewerkt aan een samenhangende preventieaanpak samen met zorg- en welzijnsorganisaties.

Ook de regionale, lokale en provinciale **wijkgerichte leefbaarheidsaanpakken** behoren tot het instrumentarium dat een plek krijgt in de gebiedsgerichte aanpak. Deze richten zich op veiligheid, sociale cohesie en de fysieke omgeving, en ook op het ondersteunen van burgerparticipatie en initiatieven en wijkvoorzieningen waarin ontmoeten, (informele) zorg, culturele activiteiten en/of wonen met elkaar worden gecombineerd (Bijv. de Schakel in Beesel en Vallisveld in Vaals). De werking ervan wordt verder versterkt door ze te verbinden met de inzet van politie, woningcorporaties, welzijns- en jongerenwerk, verenigingen en buurtorganisaties. Herkenbaarheid van instanties en betrokken personen is daarbij voor burgers erg belangrijk. Corporaties benadrukken bijvoorbeeld dat leefbaarheid begint bij vaste gezichten in de wijk en een sterke relatie met bewoners.

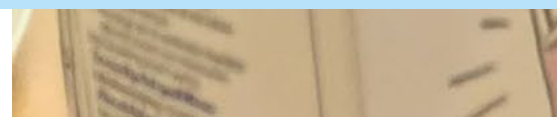
Een voorbeeld van Limburgse innovatie in preventieve gezondheid is de **Gezonde Basisschool van de Toekomst**, die laat zien dat investeren in gezonde routines, sociale veiligheid en ouderbetrokkenheid daadwerkelijk effect heeft op gedrag, schoolresultaten en gezondheid. Op de Gezonde Basisschool van de Toekomst krijgen leerlingen dagelijks een gezonde maaltijd, is er meer tijd en ruimte voor sport en bewegen en zijn programma's beschikbaar om nieuwe, gezonde gewoonten ook thuis te laten landen. Onderzoeken van Universiteit Maastricht benadrukken het positieve effect van deze aanpak. Door deze aanpak te koppelen aan jeugdhulp, jongerenwerk en de pedagogische expertise van kinderopvang en onderwijsorganisaties ontstaat een integraal fundament in de levens van kinderen. Ook dat gaan we in de Limburgse gebiedsgerichte aanpak een plek geven.

Limburg beschikt over een uitgebreid systeem van **onderzoek, data, monitoring en effectmeting**, waarmee kan worden aangetoond welke (combinaties van) interventies goed werken, en wat er kan worden gedaan om de impact ervan nog verder te vergroten. Dat is onderdeel van het bredere Limburgse kennisnetwerk waarin bijvoorbeeld ook wetenschappelijk onderzoek vanuit Universiteit Maastricht en het MUMC+ een belangrijk onderdeel vormt. Die kennis en dat onderzoek vormen ook een belangrijk element in het instrumentarium dat Limburg in de gebiedsgerichte aanpak inzet.

Volksgesondheid is een krachtige motor naar een weerbare samenleving

Veel gezondheidsproblemen ontstaan buiten het zorgdomein en moeten dáár worden aangepakt: op beleidsterreinen als wonen, werk, onderwijs, milieu, economie en mobiliteit. Omdat gezondheidswinst op meerdere beleidsterreinen kan worden behaald, is een integrale benadering bij het aanpakken van gezondheidsproblemen gewenst. Health in All Policies en een samenhangende preventieaanpak vormen daarbij een goede basis om, met inzet van bestaande kennis en samenwerking, de zorg en het sociaal domein de zogenoemde beweging naar voren te laten maken. In Limburg zijn hiervoor al voorbeelden aanwezig, zoals Kansrijke Start, Taalrijke Start, Centering zwangerschap en ouderschap en de gezonde kinderopvang en Gezonde Basisschool van de Toekomst. Bij die laatste wordt tevens verkend of deze naar het voortgezet onderwijs kan worden opgeschaald. De instanties en organisaties achter deze initiatieven maken voor het merendeel onderdeel uit van de bestuurlijke alliantie achter de Limburgse aanpak. Zo kunnen bestaande structuren en initiatieven met elkaar worden verbonden en gericht in wijken en dorpen worden ingezet.

Gezonde lunch, Basisschool De Schakel, Kerkrade. Foto: Leander Versleijen.

‘Er is een grote mate van commitment. Met alle acht gebieden zijn langdurige samenwerkingen vastgelegd.’

Tot slot is er de **sterke Limburgse sociale basis**: verenigingen, buurt-huizen, vrijwilligersnetwerken, maatschappelijke organisaties sportclubs, kerken en jeugdorganisaties die dagelijks betekenisvol contact hebben met bewoners. Sociale cohesie is met name in kleine kernen een van de meest effectieve beschermende factoren. De Provincie ondersteunt deze netwerken, biedt de structuur die nodig is om hun rol stabiel te maken en helpt hen richting te geven binnen de maatschappelijke opgaven waar we in Limburg voor staan.

In de geselecteerde acht wijken en dorpen en daar waar mogelijk het bredere netwerk van integrale wijkaanpakken wordt dit geheel aan instrumenten met elkaar in samenhang gebracht: gezondheidsprogramma's verbinden met het onderwijs, leefbaarheidsingrepen koppelen aan wijkveiligheid, preventie verweven met pedagogisch werk en monitoring verbinden met beleidskeuzes. De kracht van de Limburgse aanpak zit niet in één instrument, maar in de manier waarop al deze instrumenten samen een duurzaam systeem vormen dat generaties kan overstijgen.

WE
VOOR
HEERLEN

WE
VOOR
HEERLEN

6. Wat vragen we van het Rijk?

Om generatielang verschil te maken heeft Limburg het Rijk nodig als partner. De aanpak in de acht gebieden vraagt om Rijksbetrokkenheid die net zo stabiel is als de inzet van lokale partijen. Dat betekent dat het Rijk bereid moet zijn om voorbij programma-tische logica te denken en te investeren in één overheid die samen optrekt.

Limburg vraagt om **langjarige zekerheid (tenminste 15 jaar)**. De patronen die doorbroken moeten worden zijn decennialang opgebouwd en vragen minstens een generatielange inzet voor blijvende betekenisvolle verandering. Dat is in lijn met het voornemen van het nieuwe kabinet om grote opgaven in een gebied vanuit strategische agenda's integraal en gezamenlijk te realiseren. Tijdelijke financiële injecties helpen om te starten, maar niet om te veranderen. Het is zaak om vanuit de gebiedsgerichte aanpak bestaande en nieuwe financiële middelen van de nationale overheid te bundelen en gericht in te zetten. Zoals dat bijvoorbeeld ook in het Nationaal Programma Heerlen-Noord wordt gedaan door inzet van een 'wijkbudget'. Een dergelijke lokale vertaling willen we ook in de overige geselecteerde wijken en dorpen beschikbaar maken, met daarbij de zekerheid dat de noodzakelijke financiën tenminste een generatielang meebewegen met de behoeften die zich in dat specifieke gebied ontwikkelen.

Op basis van het coalitieakkoord van het recent aangetreden kabinet komen generieke rijksmiddelen vrij op het gebied van huisvesting, onderwijs, veiligheid, werk en gezondheid. Deze zijn van belang voor inzet in de NPVR-regio's, waarvan Limburg er drie heeft: Noord-, Midden- en Zuid-Limburg. Onze oproep is om bij de inzet van deze middelen nadrukkelijk de wijken- en dorpsgerichte aanpak te betrekken, die in deze propositie Sociaal en Veerkrachtig Limburg wordt geïntroduceerd. Zo kunnen beschikbare gelden nog gericht en doelmatiger worden ingezet. Zeker als dit onderdeel wordt van een langjarig commitment, dat in de plaats zou moeten komen van alle incidentele programma- en projectgelden vanuit de verschillende ministeries, die elk een eigen verantwoordingsstructuur kennen en eigen inhoudelijke accenten vragen. Limburg wil middelen over grenzen van domeinen heen doelgericht, lokaal in de acht gebieden kunnen inzetten.

Daarnaast vraagt Limburg om **één Rijkskanaal**: een herkenbaar middelpunt in Den Haag dat ministeries verbindt, instrumenten combineert en de regio als één overheid benadert. Partners in Limburg zien dagelijks hoe gescheiden rijksregelingen belemmeren dat problemen in samenhang worden opgelost. Een gezamenlijk Rijkskanaal maakt integraliteit niet alleen mogelijk, maar vanzelfsprekend. Hiervoor is een goede samenwerking tussen de drie Rijksvertegenwoordigers die vanuit het Nationaal Programma Vitale Regio's nu in Limburg actief zijn essentieel. Dit versterkt de lokale, regionale en nationale uitvoeringskracht. Betrokken instanties en partners krijgen daarmee de mogelijkheid om hun (wettelijke) taken meer in samenhang uit te voeren en daarbij landelijke wet- en regelgeving nog beter uit te voeren.

Twee fietsenmakers
van Werk voor
Heerlen sleutelen
in de werkplaats
aan het achterwiel
van een fiets. Foto:
Provincie Limburg.

Tot slot vraagt Limburg om **beleids- en experimenteer-ruimte**. In wijken waar problemen samenkomen, werkt het niet om onderwijs, zorg, veiligheid en bestaans-zekerheid naast elkaar te behandelen. Professionals moeten ruimte hebben om regelingen te combineren, preventie te versterken, sneller te schakelen en bureaucratische vertraging te verminderen. Het Rijk kan hiervoor de deur openen: niet door alles opnieuw uit te vinden, maar door ruimte te bieden om bestaande kaders flexibel toe te passen waar dat aantoonbaar beter werkt. En hiertoe over de volle breedte van de departementen expertise beschikbaar te stellen die actief in de regio wordt ingezet.

Deze drie elementen: langjarige zekerheid, één Rijkskanaal en domeinoverstijgende ruimte, vormen de randvoorwaarden voor een generatielang partnerschap waarin Rijk en regio zij aan zij kwetsbare wijken en dorpen kunnen ondersteunen in hun vermogen om zichzelf op sociaal en economisch gebied blijvend te versterken. Zo geven we invulling aan onze **gezamenlijke verantwoordelijkheid** voor **gelijke kansen op een gezond en zeker bestaan voor deze en de nieuwe generatie Limburgers**.

Van repressie naar preventie

In specifieke wijken is er sprake van een stapeling van problemen, zoals jeugdwerkloosheid, schooluitval, schulden en kwetsbare gezinssituaties. Deze omstandigheden vergroten de kans dat jongeren in aanraking komen met criminaliteit. Door de grensligging van Limburg is criminaliteit bovendien meer zichtbaar voor jongeren, wat de kans vergroot dat jongeren doorstromen naar zwaardere vormen van criminaliteit. Willen we een antwoord bieden op deze problematiek, dan is een samenwerking tussen politie, zorg- en welzijnsorganisaties, onderwijspartijen en Jeugdzorg van belang. Politie Limburg heeft zich dan ook bestuurlijk, tactisch en op lokaal niveau aangesloten bij de gerichte Limburgse wijken- en dorpenaanpak. Een mooi voorbeeld van brede samenwerking is het programma Preventie met Gezag, waar juist op het voorkomen van criminaliteit wordt ingezet. Deze interventies zijn succesvol, maar financiering is niet structureel geregeld. Hiermee bestaat het risico dat we opgebouwde samenwerking en expertise verliezen.

Jongerencentrum Gotcha, Donderberg,
Roermond – Foto: ANP.

7. Wat levert het op?

De opbrengsten van deze aanpak zijn breder dan traditionele statistieken laten zien. Als we het samen goed doen, dan zullen gezondheidsverschillen afnemen, zal armoede minder generatiegebonden zijn en zullen scholen betere leerresultaten zien. Veiligheid zal verbeteren, zorgkosten zullen stabiliseren en meer mensen zullen duurzaam deel uitmaken van samenleving en arbeidsmarkt. Dat biedt toekomstige generaties Limburgers gelijke kansen om zich te ontwikkelen, een goede gezondheid en veerkracht te behouden en sterke sociale verbindingen te ervaren. Daarmee dragen we bij aan een duurzame en inclusieve samenleving, waarin iedereen kan deelnemen en waarin gezondheid, welzijn en sociale cohesie structureel worden versterkt.

Deze propositie schetst een aanpak waarmee structurele achterstanden, zoals de eerder genoemde 'Limburg factor', kunnen worden doorbroken. Door gecombineerde inzet op wonen, gezondheid, bestaanszekerheid, kansengelijkheid en veiligheid. Aspecten die in het leven van mensen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. In de integrale Limburgse aanpak worden ze beleidsmatig en praktisch op een gecoördineerde manier beetgepakt, waardoor een maatschappelijk én economisch rendabele werkwijze ontstaat. Onderzoek toont bijvoorbeeld aan dat preventie over grenzen van domeinen heen in kwetsbare gebieden tot significante kostenbesparingen leidt door vermindering van zorggebruik, lagere sociale uitval en lagere kosten voor veiligheid.

Maar misschien is de meest wezenlijke opbrengst het herwonnen vertrouwen. Vertrouwen van bewoners in de overheid, omdat beloften worden nagekomen en professionals langdurig blijven. Vertrouwen van kinderen en jongeren in hun eigen toekomst, omdat perspectief niet wordt beperkt door postcode of afkomst. Vertrouwen tussen professionals, omdat ze gezamenlijk optrekken over domeingrenzen heen.

En uiteindelijk vertrouwen in de beweging van Limburg zelf: het bewijs dat je met weerbaarheid en een gerichte aanpak tot blijvende verbetering kunt komen.

Dat bereiken we doordat we beter samenwerken, ieder zijn/haar rol effectiever kan invullen en we samen gericht inzetten op de gewenste maatschappelijke impact. Met één gezicht naar de mensen en buurten die het betreft. Op die manier levert deze aanpak ook landelijke winst op. Limburg wordt een regio waar nieuwe werkwijzen worden getest, waar kennis wordt opgebouwd en waar inzichten beschikbaar komen voor andere gemeenten en provincies. Een krachtige leeromgeving voor nationale beleidsontwikkeling. Precies zoals beoogd in de samenhang tussen dit programma en de nationale ambities uit het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) en het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR). Zo verandert Limburg van een regio met historische achterstand naar een regio die de toekomst van gebiedsgericht werken in Nederland mede vormgeeft, met tastbare maatschappelijke én economische resultaten. En vooral: met een beter leven voor mensen die dat het hardste nodig hebben.

NLdoet maart 2025, Pottenberg, Maastricht.

Foto: Gemeente Maastricht.

Dit is een uitgave van de Provincie Limburg.
Coverfoto: Geleen-Zuid (Foto: ANP)

Mei 2026 | 2601 050

Provincie Limburg
Limburglaan 10, 6229 GA Maastricht
Postbus 5700, 6202 MA Maastricht
+31 (0)43 389 99 99, postbus@prvlimburg.nl

www.limburg.nl

